

Kerkschildering uit 1561

**Ewolt van Delft
(1505/6-1582)**

door D. Lekkerkerker

Door het atelier van Jelle Otter 'voor restauratie en conservering van kunstwerken' werd jarenlang onderzoek- en restauratiewerk verricht aan gewelf- en muurschilderingen in vele kerken en andere monumentale gebouwen in Nederland. Zo waren de heer Otter en zijn medewerkers bezig in:

de Martinikerk te Doesburg, de St. Walburgskerk te Zutphen, de N.H. Kerk te Hengelo (Gld), de N.H. Kerk te Anloo (Dr.) en de N.H. Kerk te Harderwijk, alsmede in Huize van de Kastele te Zutphen, de Bornhof te Zutphen, Kasteel Groeneveld te Baarn en recentelijk Paleis Het Loo te Apeldoorn.

De redactie is voornemens om in een artikelenreeks van de hand van de heer Otter de ervaringen van het restauratie-team met het werk in bovengenoemde en andere objecten aan de orde te stellen. In dit kerkennummer wordt uiteraard aangevangen met een verslag van een kerk en wel de Grote Kerk in Harderwijk.

lopen. We hopen in de toekomst meer te kunnen vermelden. Er zal nog aangetoond moeten worden of hij inderdaad de schilderingen te Twello heeft gemaakt. Uit de stukken blijkt wel dat hij een behoorlijke werkplaats had. Zou hij nog meer opdrachten in kerken hebben uitgevoerd?

Vragen die later misschien kunnen worden beantwoord.

Het navolgende is nu al zeer vermeldenswaard.

Zie verder:

1. Iconografie van de schilderingen in het koor van de Grote Kerk te Harderwijk, Hessel Miedema, Oud Holland 1980.
2. Monumentale schilderingen in de Grote Kerk te Harderwijk, J. Otter. Mededelingen Stichting Oude Gelderse Kerken '78.
3. De Grote Kerk van Harderwijk en zijn schilderingen. Steffie Stokvis, Walburg Pers.

J. Otter

Toen de schilder Ewolt van Delft in 1562 zichzelf op de gewelven van de Grote Kerk te Harderwijk afbeeldde, vermeldde hij daarbij zijn leeftijd: 56 jaar. Hij werd dus in 1505 of '06 geboren en wel in Delft, zoals zijn naam aangeeft. Er is geen reden hierbij niet aan de Hollandse stad van die naam te denken, want daarvandaan kwamen, toen de meester in 1582 in zijn woonplaats Deventer

Het Hoge Koor van de Grote Kerk te Harderwijk.

Bij de ontpleisteringen van de gewelven in 1970 trof men de in 1560 door Ewolt van Delft aangebrachte schilderingen aan. Ook de kolommen bleken te zijn beschilderd: meer dan levensgrote figuren waren hierop afgebeeld. De wanden van de kerk bleken niet beschilderd te zijn. In de gewelven van het Hoge Koor zijn Oud-Testamentische voorstellingen afgebeeld, met Nieuw-Testamentische gegevens in het midden, alle voorstellingen omgeven door een rijk rankenmotief.

Bij de figuren links en rechts van het Hoge Koor bevinden zich Nederlandse teksten, waarbij het niet duidelijk is welke vertaling van het Oude Testament is gebruikt.
Foto: R.D.M.Z. Zeist

De uitgebreide beschilderingen in de **Grote Kerk te Harderwijk** zijn gemaakt door 'Meester Ewolt van Delft oud 56 jaar'. Zijn zelfportret komt met deze gegevens voor in het zuider-transept.

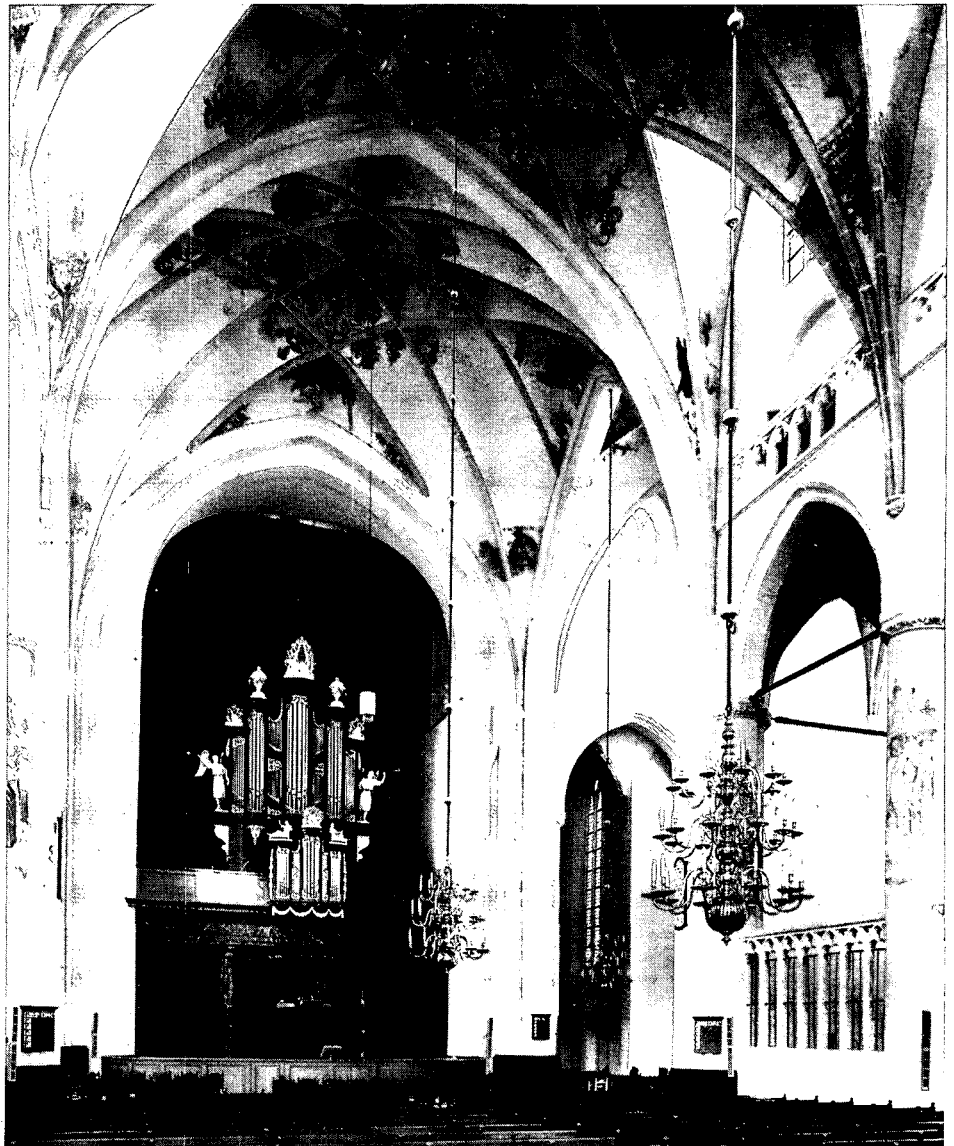
Hij heeft zich daar afgebeeld met andere 'bouwvakkers' uit het jaar van ontstaan 1561-1562. Zijn dochter Agatha van Deventer, de schilder Ewolt 'sin dochter' is eveneens afgebeeld. Een bijzondere gebeurtenis als je als restaurateur het zelfportret van de schilder vrijlegt! Dat zijn dochter hier als medewerkster is afgebeeld wekt verbazing. Uit het hierna volgende archiefonderzoek blijkt, dat zij inderdaad de kwast heeft gehanteerd. Er zou anders geen reden zijn geweest voor de vader alle gereedschappen aan haar na te laten. Wie was toch deze man, wie deze jonge vrouw?

Tot voor kort tastten we daarover in het duister; iedere naspeuring in Harderwijk liep op niets uit.

Enige tijd geleden echter, bij de restauratie van de schilderingen in de N.H. Kerk te Twello constateerde ik bij het vrijleggen van de apostelfiguren op de noordwand overeenkomst met de schilderingen te Harderwijk.

De kerkelijke gebondenheid van Twello met Deventer en de vermelding bij de naam van de dochter van de schilder: 'Van Deventer' rechtvaardigde een onderzoek in het archief aldaar. **Ds. Lekkerkerker**, emeritus predikant te Twello, heeft het moeizame napluisen op zich genomen met niet gering resultaat: de geheimzinnige figuur uit Harderwijk is een mens van vlees en bloed geworden, een bekende.

Met dit eerste onderzoek is het nog niet afge-

Zelfportret van 'Ewolt van Delft, (56 jaar)' de schilder van de Kerk van Harderwijk. Hij beeldde zichzelf af met andere 'houwvakkers' uit het jaar van ontstaan 1561-1562.

Afbeelding van Agatha van Deventer 'Ewolt de schilder sin dochter'. Het wekte verbazing dat Ewolts dochter hier als medewerkster wordt aangetroffen: uit archiefonderzoek bleek dat zij inderdaad de kwast heeft gehanteerd.

overleden was, familieleden gereisd om hun aandeel in de erfenis op te eisen. Toen was het echter al 1584 geworden, omdat het tijd had gekost hen op te sporen. Het waren ambachtslui, waaronder twee schoenmakers, een koopman, voor wie Deventer een geheel vreemde stad was. Zij kenden daar niemand, die zij bij de uitbetaling van het geld als borg zouden kunnen stellen.

Ewolt zal in zijn jonge jaren naar Deventer getrokken zijn. Naar de reden hiervan valt slechts te gissen. In 1533 duikt voor het eerst zijn naam in de archieven van de stad op. Hij blijkt dan getrouwd te zijn met Eveze (Eva), dochter van een zekere Tonnyssen te Raalte. Zo'n 40 jaar zou zij het leven met hem delen. In genoemd jaar kochten ze een huis in de Engestraat, 'voor de bruderen' (in de nabijheid van de Broederkerk). Acht jaar later, kennelijk tot een zekere welstand gekomen, kochten ze een ander, royaler, huis aan de Grote Overstraat. Daar zou hij wonen tot aan zijn dood. De muntmeester van de stad, Mr. Balthasar Wijntgens, was daar jarenlang zijn buurman.

In een akte van 1551 wordt hij voor het eerst 'meester' genoemd: 'Meyster Ewolth Symonssen van Delfft maler'. Het is weer in verband met de koop van een huis, nu één gelegen op de hoek van de Pontsteeg en de Engestraat, dat deze informatie tot ons komt. Hoe en wanneer hij meester geworden was en of er ook in Deventer werk van zijn hand bewaard gebleven is, of wellicht in de omge-

ving, bijv. in Twello, waar onlangs bij de kerkrestauratie muur- en gewelwschilderingen zijn blootgelegd met het jaartal 1542, naar dit alles is nader onderzoek nodig.

Ewolt en zijn vrouw kregen, voor zo ver bekend, 2 kinderen, beiden dochters: Agatha en Eva. De eerste staat ook afgebeeld in de Harderwijkse kerk. Over een huwelijk van haar is (nog) niets bekend. In 1573 treffen we haar in Deventer aan als getuige in een bepaalde zaak, samen met Truide Gertssens, de vrouw die in de laatste levensjaren van Ewolt bij hem inwoonde, waarschijnlijk na het overlijden van zijn vrouw. (Na 1572 wordt haar naam niet meer vermeld). Het is aannemelijk dat Agatha toen in het ouderlijk huis verbleef. We vermoeden dat Ewolt zeer op haar gesteld was. In zijn testament van 1581 vermaakte hij haar 'uth oirsaicken hem sunderlich dair tho bewegende' al zijn goederen, de beide huizen met de inventaris en ook alle 'rackheit, reitschap', wat slaan zal op hetgeen zich in zijn werkplaats bevond.

Na 1560 begon de welstand van de schilder te tanen. De tijden waren er ook naar. De naderende reformatie en vooral de in deze streek jaren voortdurende oorlogshandelingen (in 1578 viel Deventer in Staatse handen) zullen voor de man, die het oude geloof trouw bleef, minder werk en dus minder inkomsten betekend hebben. Meer dan eens nam hij bij deze en gene geld op, een soort hypotheek op zijn huizen.

In zijn laatste levensjaar troffen hem zware slagen: zo overleed Agatha. In april 1582 werd hij ernstig ziek. Op paasavond 14 april liet hij zijn laatste wilsbeschikking optekenen. Hij vermaakte geld aan zijn familieleden, 'wair dat die wesen end wonnen mo-

gen', ook aan zijn zwager Gerrit Tonnyssen te Raalte, maar het meeste aan zijn kleindochter Trude, dochter van zijn tweede dochter Eva.

Was zijn liefde voor Agatha op haar overgegaan? Voor haar 100 goudgulden alsmede 'sin bedde, beddestede met all sin toebehoer'. Verder geld voor de vier gasthuizen in de stad en een half mud rogge voor het H. Sacramentsgilde. Was hij van deze broederschap, die in de Mariakerk een eigen kapel had, lid? Ook was er nog een sieraad: een hanger, een keten, die de meester op heilige dagen placht te dragen. Daarover stond niets beschreven, met als gevolg dat meerderen er aanspraak op maakten. Het werd een zaak, waarbij getuigen onder ede verklaarden, dat Ewolt een paar dagen vóór zijn dood de hanger had toegezegd aan zijn zwager Gerrit Tonnyssen, opdat hij die 'synenthalve dragen und versliten solde'.

Een paar dagen na Pasen stierf Ewolt van Delft. Vanwege de schulden werden de beide huizen publiek verkocht. Wat na alle betalingen overbleef was volgens zijn laatste wil voor de armen in de stad, 'tot orber siner sielen salicheit'.

Bronnen: uit het Archief van de stad Deventer:

1. *Renunciatieboeken*
2. *Gerechtelijke Protocolen*
3. *Resoluties van Schepen en Raad.*